

Utdannings- og forskningskomiteen

Deres ref: [Deres ref]

Vår ref: JØ

Dato: 22.04.2026

Akademikernes innspill til behandlingen av Prop. 58 L (2025–2026) – Endringer i universitets- og høyskoleloven

Akademikerne er hovedorganisasjonen for arbeidstakere med masterutdanning og høyere. Vi representerer 13 medlemsforeninger med til sammen nesten 300 000 medlemmer. Våre medlemmer arbeider innen hele bredden av offentlig og privat sektor og er avhengige av et tydelig, forutsigbart og kvalitetssikret utdanningsystem.

Vi viser til Prop. 58 L (2025–2026) og takker for muligheten til å gi skriftlig innspill til komiteens behandling. Våre merknader gjelder forslagene om (1) studieavgift for studenter utenfor EØS og Sveits, (2) tak for dekning av advokatutgifter i studentsaker og (3) ordningen med blind klagesensur.

Kort oppsummert:

- **Studieavgift:** Akademikerne er imot et generelt pålegg om studieavgift. Vi støtter at kravet om kostnadsdekning fjernes, men anbefaler at plikten til å kreve betaling endres fra «skal» til «kan».
- **Advokatutgifter:** Vi støtter ikke innføring av lovfestet tak/makspris for dekning av advokatutgifter i alvorlige studentsaker, fordi det kan øke ulikheten og være uheldig for studentenes rettsikkerhet.
- **Klagesensur:** Vi mener fortsatt at blind klagesensur bør avvikles, og stiller spørsmål ved hvorfor regjeringen har endret standpunkt.

Nedenfor følger en nærmere begrunnelse for våre syn:

1. Studieavgift for studenter utenfor EØS og Sveits – «skal» bør bli «kan»

Forslaget fra regjeringen betyr at institusjonene fortsatt pålegges å ta studieavgifter, selv om institusjonens styre mener at det har negativ innvirkning på fagmiljø, internasjonalisering og kvaliteten på utdanningene. Akademikerne mener at Stortinget bør gå ett skritt videre enn proposisjonen og endre dagens pliktbestemmelse fra at institusjonene *skal* kreve egenbetaling, til at de *kan* kreve egenbetaling.

For det første: En slik endring vil gjøre lovverket konsistent med formålet regjeringen selv legger til grunn – rekruttering til framtidens kompetansebehov. Regjeringen foreslår å fjerne kravet om at egenbetalingen må være kostnadsdekkende, men understreker samtidig at institusjonene fortsatt må ta egenbetaling, og at nivået skal kunne vurderes ut fra kompetansebehov og strategiske vurderinger. Når institusjonene både skal ta betalt og skal bruke prisen strategisk, blir “skal” et lite treffsikkert styringsgrep, fordi man tvinger fram et virkemiddel (betaling) også der virkemiddelet ikke virker – eller virker mot sin hensikt. Etter vår vurdering er det mer logisk og mer målrettet å gi institusjonene et reelt handlingsrom, slik at de kan ta betalt der det er hensiktsmessig, og la være der det ikke er det.

For det andre: Erfaringene etter 2023 viser at plikt til betaling har gitt et kraftig fall i rekruttering – særlig i fagområder Norge trenger. Høyere utdanning er i praksis internasjonal, og internasjonale studenter er et positivt bidrag til læringsmiljøet gjennom mangfoldige perspektiver og faglig utveksling – samtidig som de også kan bidra til å dekke kompetansebehov i Norge. Proposisjonen viser til en kraftig nedgang i nye tredjelandstudenter etter innføringen i 2023, og departementet anslår at nedgangen var over 80 prosent i gruppen som faktisk omfattes av kravet om studieavgift. Nedgangen har vært størst innen naturvitenskapelige/tekniske fag der Norge har store kompetansebehov. Når effekten er så sterk, bør Stortinget åpne for mer enn bare lavere pris. Institusjonene bør også kunne bruke fullt fritak som et målrettet virkemiddel når det er nødvendig for å gjenreise rekruttering til strategiske fagmiljøer og sikre internasjonale læringsmiljøer som styrker kvaliteten for alle studenter.

For det tredje: «Kan» er en mer treffsikker og mindre byråkratisk modell – og Stortinget kan fortsatt styre gjennom rammer og rapportering. Dagens «skal»-modell gjør alle institusjoner til obligatoriske “avgiftsinnkrevere”, uavhengig av om de faktisk har et rekrutteringsbehov som tilsier det. En «kan»-bestemmelse gjør det mulig å målrette tiltakene bedre og redusere unødvendig administrasjon, samtidig som Stortinget kan sikre nasjonale hensyn gjennom krav til styrevedtak, åpenhet og rapportering.

2. Makspris for dekning av advokatutgifter – uheldig for studentenes rettssikkerhet

Akademikerne støtter ikke forslaget om å innføre en lovfestet øvre grense for dekning av advokatutgifter i saker om bortvisning, utestenging, utelukkelse og skikkethet. Disse sakene kan ha svært inngripende konsekvenser for den enkelte student, herunder tap av studierett, forsinkelse, økonomiske belastninger og i enkelte tilfeller konsekvenser for muligheten til å gå inn i et yrke.

a) Dagens regler har allerede tydelige og effektive kostnadskontroller

Etter gjeldende regler dekkes bare «rimelige og nødvendige» utgifter, og salær fastsettes etter salærforskriften (offentlig salærsats). Dagens regelverk åpner også for salærnedsettelse dersom det er brukt mer tid enn det som er rimelig og nødvendig, vurdert opp mot sakens kompleksitet og omfang. Dette er allerede sterke virkemidler for å hindre urimelige kostnader – samtidig som ordningen beholder nødvendig fleksibilitet i de sakene hvor behovet for juridisk bistand faktisk er størst.

En generell makspris vil derimot innebære at studenten risikerer å bare få delvis dekning av utgifter som i den konkrete saken faktisk er rimelige og nødvendige, særlig i komplekse og ressurskrevende saker. Det undergraver formålet bak ordningen, som er å sikre forsvarlig juridisk bistand i alvorlige enkeltsaker.

b) Makspris vil øke ulikheten

En fast øvre grense vil i praksis ramme skjevt. Studenter med god økonomi kan eventuelt kjøpe seg mer bistand, mens studenter med svakere økonomi må klare seg med mindre. Resultatet kan bli en tydeligere skjevhet i en prosess som allerede er preget av maktasymmetri mellom student og institusjon. På vegne av våre medlemmer som fortsatt er studenter, er vi svært bekymret for denne risikoen.

c) Standardiserte timetall passer dårlig med sakstypenes variasjon

Forslaget er begrunnet i at ordningen bør bli mer «treffsikker og kostnadseffektiv», og det er pekt på standardiserte rammer for timebruk i forvaltning og domstol. Men sakene varierer betydelig i alvorlighetsgrad og kompleksitet. Noen saker kan være relativt avgrensede, mens andre kan kreve omfattende dokumentgjennomgang, vurdering av faktum, medisinske forhold, habilitetsspørsmål eller krevende juridiske avklaringer. En generell makspris vil ikke fange denne variasjonen og kan gi for lav dekning nettopp i de sakene hvor behovet er størst.

d) God advokatbistand kan styrke kvaliteten – og redusere konfliktnivået

Kvalifisert bistand bidrar ofte til bedre opplysning av saken, mer presise anførsler og klarere avgrensning av tvistetema. Det kan styrke kvaliteten i forvaltningens beslutninger og gi bedre grunnlag for materielt riktige vedtak. Dette er også i statens interesse i saker med store konsekvenser for den enkelte.

e) Dersom komiteen likevel går videre med makspris, må det bygges inn sikkerhetsventiler og avklares ansvar

Dersom Stortinget velger å innføre en øvre grense, ber Akademikerne om at maksprisen kombineres med tydelige sikkerhetsmekanismer og en klar ansvarsdeling:

- **Presiser at maksprisen er et tak – ikke en standardsats.** Komiteen bør be regjeringen sikre at maksprisen ikke blir praktisert som “fastpris”, men som en øvre grense, og at det fortsatt foretas en konkret vurdering av hva som er rimelig og nødvendig i den enkelte sak.
- **Innfør en tydelig unntaksadgang for særlig krevende saker.** Det må være mulig å overskride maksprisen når saken er spesielt kompleks eller særlig inngripende, basert på en konkret og skriftlig begrunnelse.
- **Avklar rolle- og kostnadsansvar ved domstolsprøving.** Komiteen bør be regjeringen klargjøre hvem som skal betale, følge opp og kontrollere advokatutgiftene i domstolsdelen når vedtak fra Felles klagenemnd prøves for domstolen, slik at ordningen blir forutsigbar og etterprøvbar.

3. Blind klagesensur – derfor bør ordningen avvikles

Akademikerne mener blind klagesensur bør avvikles. Ordningen svekker klagefunksjonen, fordi klageinstansen ikke har tilgang til relevante opplysninger og vurderinger i saken. Nedenfor følger våre hovedbegrunnelser.

a) En klage skal være en klage – ikke en ny førstegangsvurdering

Blind klagesensur innebærer at klageinstansen vurderer besvarelsen uten innsyn i førstesensurs vurdering. Dette bryter med grunnideen i klagebehandling, der klageinstansen normalt skal ha tilgang til sakens opplysninger og vurderinger for å kunne etterprøve om vedtaket er riktig. NOU 2020:3 pekte på at utviklingen mot blind klagesensur i realiteten gjør klagesensuren til en ny førstegangssensur, og at dette svekker klageadgangen fordi den som skal behandle klagen ikke har tilgang til alle opplysninger i saken.

b) Åpen klagesensur gir bedre grunnlag for riktige karaktervedtak og mer lik praksis

Departementet begrunnet opprinnelig forslaget om å avvikle blind klagesensur med at man ønsket en klagebehandling som er mer i tråd med de vanlige reglene i forvaltningsloven, der klageinstansen får tilgang til vurderingene i saken. Videre ble det pekt på at blind klagesensur ikke gir det beste grunnlaget for riktige karakterer fordi klagesensur ofte vurderer et langt mindre antall besvarelser enn førstegangssensorene, noe som gir et svakere sammenligningsgrunnlag og kan gi et skjevt bilde av nivået i emnet. Vi etterlyser mer informasjon om bakgrunnen for at regjeringen har snudd, og kan ikke se at det har kommet frem tungtveiende grunner for dette etter at saken var på høring.

c) Blind klagesensur kan gi unødvendig ressursbruk og forsinkelser

Blind klagesensur kan gi mer ressurskrevende prosesser fordi klageinstansen må vurdere saken med mindre kontekst. En mer ordinær to-instansbehandling, der klageinstansen kan se hva som er vurdert og hvorfor, vil ofte gi en mer målrettet og opplysende klagebehandling – og bedre grunnlag for korrekte og forståelige vedtak.

d) Åpenhet kan styrke vurderingskvaliteten – og uavhengighet kan ivaretas på andre måter

Det har vært fremhevet i høringsdebatten at når klagesensur får innsyn i den opprinnelige vurderingen (karakter og begrunnelse), kan det gi et bedre faglig grunnlag for klagebehandlingen og bidra til mer konsistent vurderingspraksis. Samtidig har vi forståelse for at mange studenter opplever blindhet som en garanti for uavhengighet. Regjeringen viser også til at studentene ønsket å videreføre ordningen for å sikre at den nye vurderingen er uavhengig av den forrige. Etter vår vurdering kan upartiskhet ivaretas med mer treffsikre virkemidler. Det kan gjøres gjennom tydelige habilitetsregler. Det kan også gjøres ved å bruke eksterne sensorer og klare retningslinjer for vurdering. Da fratas ikke klageinstansen nødvendig informasjon for å gjøre en god og etterprøvbare klagebehandling.

Akademikerne ber Stortinget:

1. Endre bestemmelsen om studieavgift fra «skal» til «kan», samtidig som kravet om kostnadsdekkende nivå fjernes
2. Ikke innføre et generelt tak/makspris for dekning av advokatutgifter i alvorlige studentsaker
3. Avvikle ordningen med blind klagesensur

Med vennlig hilsen,
Akademikerne

—